

ذائقه و فهم سیاسی ایرانیان: حکمرانی سیاسی ایران ۱۴۰۰-۱۳۵۷

دکتر طاها عشایری

عضو هیئت علمی دانشگاه محقق اردبیلی

با همکاری

اکبر ذولفقاری، طاهره جهان‌پرور، اعظم رحیمی نسب، هانیه عادل

جامعه‌شناسان

روش‌شناسان

سرشناسه: عشایری، طاهّا، -۱۳۶۵
عنوان و نام‌پدیدآور: ذائقه و فهم سیاسی ایرانیان: حکمرانی سیاسی ایران ۱۴۰۰-۱۳۵۷
تألیف: طاهّا عشایری - اکبر ذوالفقاری - طاهره جهان‌پرور - اعظم رجیبی نسب - هانیه عادل

مشخصات نشر: جامعه‌شناسان و روش‌شناسان
مشخصات ظاهری: ۲۸۸ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۳۹-۵۸-۹

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: با همکاری اکبر ذوالفقاری - طاهره جهان‌پرور - اعظم رجیبی نسب - هانیه عادل
یادداشت: کتابنامه

موضوع: ایران -- سیاست و حکومت -- ۱۳۵۷ -
موضوع: Iran -- Politics and government -- 1978
موضوع: فرهنگ سیاسی -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۴
موضوع: Political culture -- Iran -- History -- 20th century

شناسه افزوده: ذوالفقاری، اکبر، ۱۳۵۶-
رده‌بندی کنگره: DSR۱۵۵۳
رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۳
شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۵۰۵۱۶
با همکاری انتشارات جامعه‌شناسان

جامعه شناسان

ذائقه و فهم سیاسی ایرانیان: حکمرانی سیاسی ایران ۱۴۰۰-۱۳۵۷
طاهّا عشایری - اکبر ذوالفقاری - طاهره جهان‌پرور - اعظم رجیبی نسب - هانیه عادل

چاپ اول: ۱۴۰۱ تهران/ تعداد ۱۰۰ نسخه
قیمت: ۱۰۱۰۰۰ تومان/ چاپ و صحافی: چاپار
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۳۹-۵۸-۹
همه حقوق چاپ نشر برای ناشر محفوظ است.

حروفچینی، نمونه‌خوانی و صفحه‌آرایی: جامعه‌شناسان و روش‌شناسان
ویراستاری: گروه ویراستاری انتشارات جامعه‌شناسان و روش‌شناسان

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی:
تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب اصلی
دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، پلاک ۲۲۸
کتاب‌فروشی جامعه‌شناسان
تلفن: ۶۶۰۰۰۵۱
تلفن دفتر نشر: ۶۶۹۶۹۲۰

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸
است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف (ناشر) نشر یا
بخش با عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

WWW.JAMEESHENASAN.COM
Email: RaveshP20@gmail.com
Email: sociologists15@gmail.com

فهرست مطالب

۱۷	پیشگفتار
۲۱	فصل اول ایران در حال گذار از ارزش بقاء به عصر پسا بقاء
۲۱	خلاصه فصل
۲۲	مقدمه
۲۲	بیان مسئله
۲۳	دیدگاه‌های نظری پژوهش
۲۳	انتخابات
۲۳	مشارکت سیاسی
۲۳	رفتار سیاسی
۲۳	مطالعات رفتارهای انتخاباتی در ایران
۲۴	نظریه ارزش بقاء و ارزش وجود اینگلهارت
۲۵	الف. فرضیه کمیایی
۲۵	ب. فرضیه اجتماعی شدن
۲۵	ارزش‌های حاکم بر جامعه
۲۶	الف. ارزش مادی (بقاء)
۲۶	ب. ارزش‌های پسا مادی (ابراز وجود)
۲۶	دوره‌های انتخاباتی پسا انقلابی ایران
۲۷	زمینه و متن شعارهای انتخابات پسا انقلابی
۲۷	ابوالحسن بنی‌صدر
۲۸	محمدعلی رجایی
۲۸	آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای
۲۸	آیت‌الله هاشمی رفسنجانی
۲۸	سیدمحمد خاتمی
۲۹	محمود احمدی‌نژاد

۲۹.....	حسن روحانی.....
۳۰.....	مفاهیم و مقوله مرکزی شعارهای دولت‌های پسا انقلابی.....
۳۱.....	احزاب دولت‌های پسا انقلابی ایران.....
۳۱.....	شاخص محورهای انتخابی روسای جمهوری.....
۳۲.....	۱. گذار از معیشت‌خواهی به مطالبه‌گری (تحول خواهی).....
۳۲.....	۲. عاملیت محوری و کنشگری فعال به‌جای انفعال و ساختارگرایی.....
۳۳.....	مقایسه سیاست داخلی و خارجی روسای جمهور.....
۳۴.....	دستاوردهای دولت‌های پساانقلابی ایران.....
۳۴.....	جمع‌بندی.....
۳۷.....	منابع.....
۴۱.....	فصل دوم مدارای سیاسی - اجتماعی ایرانی‌ها
۴۱.....	خلاصه فصل.....
۴۲.....	مقدمه.....
۴۲.....	بیان مسئله.....
۴۴.....	مبانی و رویکردهای نظری.....
۴۴.....	مدارا.....
۴۴.....	گلداشمیت.....
۴۵.....	بوپیر.....
۴۵.....	پریستون کینگ.....
۴۵.....	۱. مدارای عقیدتی.....
۴۵.....	۲. مدارای سیاسی.....
۴۵.....	۳. مدارای هویتی.....
۴۵.....	۴. مدارای رفتاری.....
۴۶.....	مطالعات تجربی مدارا در ایران.....
۴۷.....	ارتباطات میان فرهنگی.....
۴۸.....	گفتگوی تفاهم هابرماسی.....
۴۸.....	تصورات قالبی.....
۴۹.....	ساختار روشی مدارا در ایران.....
۵۰.....	نوع پژوهش مدارا.....
۵۰.....	سال اجرای مطالعات مدارای سیاسی - اجتماعی.....
۵۱.....	شیوه نمونه‌گیری مطالعات مدارا.....
۵۱.....	فراوانی حجم نمونه مطالعات.....

۵۱.....	مقایسه مدارای اجتماعی-سیاسی برحسب متغیرهای مکانی-زمینه‌ای
۵۲.....	منابع مدارای سیاسی-اجتماعی ایرانیان
۵۲.....	تحلیل نتایج پژوهش:
۵۳.....	اندازه اثر مطالعات مدارای سیاسی-اجتماعی
۵۳.....	جمع‌بندی
۵۴.....	۱. نتایج توصیفی
۵۴.....	۲. نتایج تحلیلی
۵۸.....	منابع
۶۳.....	فصل سوم اعتماد سیاسی در بین ایرانیان
۶۳.....	خلاصه فصل
۶۴.....	مقدمه
۶۴.....	بیان مسئله
۶۷.....	رویکردهای نظری پژوهش
۶۷.....	سرمایه سیاسی
۶۸.....	شاخص سرمایه سیاسی
۶۸.....	۱. اعتماد سیاسی
۶۸.....	۲. اعتماد‌باور
۶۹.....	۳. اثربخشی سیاسی
۷۰.....	۴. اطمینان سیاسی
۷۰.....	۵. اعتماد سیاسی
۷۰.....	مطالعات اعتماد سیاسی ایرانیان
۷۰.....	اینکلهارت
۷۱.....	بنفیلد
۷۱.....	پاتنام
۷۲.....	پیر بورديو
۷۳.....	زئومکا
۷۳.....	گیدنز
۷۴.....	ماکس وبر
۷۴.....	نیوتن
۷۵.....	مطالعات سرمایه سیاسی در ایران
۷۵.....	جامعه آماری پژوهش
۷۶.....	سطح اعتماد سیاسی ایرانیان

۷۶.....	تبیین سرمایه سیاسی ایرانیان.....
۸۰.....	جمع‌بندی.....
۸۲.....	منابع.....
۸۵.....	فصل چهارم فرهنگ انتخاباتی جامعه عشیره- طایفه‌ای.....
۸۵.....	خلاصه فصل.....
۸۶.....	مقدمه.....
۸۶.....	بیان مسئله.....
۸۹.....	مبانی و رویکردهای نظری پژوهش.....
۸۹.....	انتخابات.....
۸۹.....	رفتار انتخاباتی.....
۸۹.....	قوم.....
۹۰.....	نخبگان قومی.....
۹۰.....	طایفه.....
۹۱.....	باورهای طایفه‌ای.....
۹۱.....	ساختار نظام طایفه‌ای.....
۹۲.....	مطالعات رفتار انتخاباتی ایرانیان.....
۹۳.....	تحلیل نظری رفتار انتخاباتی طایفه‌گرایانه.....
۹۳.....	تونس.....
۹۳.....	الف. گمان‌شافت (اجتماع- معنوی).....
۹۳.....	ب. گزل‌شافت (جامعه- صوری).....
۹۴.....	دورکیم.....
۹۴.....	الف. مکانیکی.....
۹۵.....	ب. ارگانیکی:.....
۹۶.....	ساختار روش‌شناسی مطالعات انتخاباتی.....
۹۷.....	جامعه آماری کنش انتخاباتی.....
۹۷.....	ساختار نمونه‌گیری تحقیقات.....
۹۷.....	بیشتر تحقیقات با روش تصادفی ساده (۴۵ درصد)، صورت گرفته است.....
۹۸.....	فراوانی حجم نمونه مطالعات.....
۹۸.....	سطح رفتارهای انتخاباتی.....
۹۸.....	رفتارهای انتخاباتی مبتنی بر تعلق طایفه‌ای- قومی در سطح نسبتاً بالا (۴۸ درصد) است.....
۹۸.....	تبیین کنش انتخاباتی ایرانیان.....
۹۹.....	(ب) میزان تأثیرگذاری.....

۱۰۰	جمع‌بندی.....
۱۰۱	الف. توصیفی.....
۱۰۱	ب. تحلیلی.....
۱۰۳	ریشه‌های تاریخی-اجتماعی کنش انتخاباتی ایرانیان.....
۱۰۳	۱. فرهنگ جمع‌گرایی.....
۱۰۳	۲. عصیت گروهی.....
۱۰۴	۳. الگوهای مرجع سنتی.....
۱۰۴	۴. همیاری سنتی.....
۱۰۴	۵. قانون هم‌پشتی.....
۱۰۵	۶. ساختار سیاسی سنتی.....
۱۰۶	۷. همیاری اجتماعی.....
۱۰۷	۸. هویت اجتماعی.....
۱۰۸	۹. سنت تاریخی جامعه ایلی.....
۱۱۲	منابع.....
۱۱۹	فصل پنجم مشارکت سیاسی پساانقلابی ایران
۱۱۹	خلاصه فصل.....
۱۲۰	مقدمه.....
۱۲۰	بیان مسئله.....
۱۲۳	مبانی و رویکردهای نظری پژوهش.....
۱۲۳	کنش انتخاباتی.....
۱۲۳	انتخابات.....
۱۲۳	مشارکت.....
۱۲۴	گونه‌های مشارکت.....
۱۲۴	مشارکت سیاسی.....
۱۲۵	تیئولوژی کنشگران سیاسی.....
۱۲۵	تاریخچه انتخابات پیش از انقلاب اسلامی.....
۱۲۶	مجلس اول.....
۱۲۶	شرط طبقه اجتماعی.....
۱۲۶	مجلس عالی.....
۱۲۶	مجلس دوم.....
۱۲۷	نظامنامه انتخابات سال ۱۲۹۰.....
۱۲۷	تصویب‌نامه انجمن‌های ایالتی ولایتی.....

۱۲۷.....	جمهوری اسلامی ایران / همه‌پرسی‌ها
۱۲۸.....	مشارکت سیاسی بعد انقلاب اسلامی
۱۳۱.....	کنش‌های انتخاباتی از منظر توسعه سیاسی
۱۳۱.....	آلموند و پاول
۱۳۲.....	رابرت دال
۱۳۳.....	ساموئل هانتینگتون
۱۳۴.....	لیپست
۱۳۴.....	رویکردهای نظری مشارکت سیاسی
۱۳۴.....	الف. نظریات مدرنیزاسیون
۱۳۵.....	ب. نظریه اولسون
۱۳۵.....	ج. نظریه گونل و میل براث
۱۳۶.....	د. نظریه گیدنز
۱۳۶.....	ز. نظریه برجسته‌سازی
۱۳۷.....	ساختار روشی مشارکت سیاسی
۱۴۰.....	روند اجرای پژوهش از ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۸
۱۴۱.....	جامعه آماری
۱۴۱.....	شیوه نمونه‌گیری مشارکت سیاسی
۱۴۲.....	حجم نمونه مشارکت سیاسی
۱۴۲.....	وضعیت مشارکت سیاسی
۱۴۳.....	ریشه‌های مشارکت سیاسی ایرانیان
۱۴۳.....	الف. عوامل سیاسی
۱۴۴.....	ب. عوامل اجتماعی
۱۴۵.....	ج. عوامل اقتصادی
۱۴۵.....	د. عوامل فرهنگی
۱۴۶.....	ر. عوامل روانی
۱۴۶.....	جمع‌بندی
۱۴۹.....	منابع
۱۵۷.....	فصل ششم فرهنگ سیاسی ایرانیان
۱۵۷.....	خلاصه فصل
۱۵۷.....	مقدمه
۱۵۸.....	بیان مسئله
۱۶۱.....	مبانی و دیدگاه‌های نظری پژوهش

۱۶۱	فرهنگ سیاسی
۱۶۳	فرهنگ سیاسی در بین ایرانیان
۱۶۴	آموند و پاول
۱۶۴	الف). محدود یا بسته
۱۶۴	ب). تبعی یا انفعالی
۱۶۴	ج). مشارکتی (فعال)
۱۶۴	الف. سطح سیستمی
۱۶۵	ب. سطح فرایندی
۱۶۵	ج. سطح سیاست گذاری
۱۶۵	پایانام
۱۶۵	تسلر
۱۶۵	زئومکا
۱۶۶	مدل نظری پژوهش
۱۶۷	ساختار روشی فرهنگ سیاسی
۱۶۸	سال انجام فرهنگ سیاسی در ایران
۱۶۸	جامعه آماری فرهنگ سیاسی
۱۶۹	شیوه نمونه گیری پژوهش فرهنگ سیاسی
۱۶۹	فراوانی حجم نمونه فرهنگ سیاسی
۱۶۹	سطح فرهنگ سیاسی ایرانیان
۱۷۰	منابع فرهنگ سیاسی جامعه ایران
۱۷۱	اندازه اثر مطالعات فرهنگ سیاسی
۱۷۱	جمع بندی
۱۷۲	۱. توصیفی
۱۷۲	۲. تحلیلی
۱۷۳	تحلیل جامعه شناختی فرهنگ سیاسی ایرانیان
۱۷۶	منابع
۱۸۳	فصل هفتم فهم زبان بدن کاندیداها در انتخابات جمهوری ایران
۱۸۳	خلاصه فصل
۱۸۴	مقدمه
۱۸۵	بیان مسئله
۱۸۷	مبانی و دیدگاه های نظری
۱۸۷	زبان بدن

۱۸۸.....	زبان بدن اروینگ گافمن.....
۱۸۹.....	الگوی نظری پژوهش.....
۱۹۰.....	تحلیل کلی مناظره انتخاباتی.....
۱۹۰.....	زبان بدن (رفتار غیرکلامی) نامزدهای انتخاباتی.....
۱۹۰.....	ساختار قرارگیری نامزدهای انتخاباتی در مناظره جمعی.....
۱۹۰.....	مقوله‌بندی کنش‌های نامزدهای انتخاباتی.....
۱۹۱.....	۱. کاندیدای ۱ اسحاق جهانگیری.....
۱۹۲.....	۲. کاندیدای ۲ سید ابراهیم رئیسی.....
۱۹۴.....	۳. کاندیدای ۳ محمدباقر قالیباف.....
۱۹۶.....	۴. کاندیدای ۴ سید مصطفی میر سلیم.....
۱۹۷.....	۵. کاندیدای ۵ حسن روحانی.....
۱۹۹.....	۶. کاندیدای ۶ سید مصطفی هاشمی طباطبائی.....
۲۰۰.....	جمع‌بندی.....
۲۰۱.....	سنخ‌شناسی زبان بدن کاندیدهای انتخابات.....
۲۰۲.....	وجه شباهت و تمایز زبان بدن کاندیداهای انتخابات.....
۲۰۴.....	منابع.....
۲۰۵.....	فصل هشتم سرمایه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران
۲۰۵.....	خلاصه فصل.....
۲۰۶.....	مقدمه.....
۲۰۶.....	بیان مسئله.....
۲۰۷.....	مبانی نظری و رویکردهای نظری.....
۲۰۷.....	سرمایه.....
۲۰۸.....	سرمایه سیاسی و مؤلفه‌های آن.....
۲۰۸.....	۱. مشارکت سیاسی.....
۲۱۰.....	۲. انسجام سیاسی.....
۲۱۰.....	۳. اعتماد سیاسی.....
۲۱۱.....	۴. فرهنگ سیاسی.....
۲۱۲.....	مطالعه سرمایه سیاسی در ایران.....
۲۱۳.....	الگوی نظری پژوهش.....
۲۱۳.....	سال اجرای مطالعات سرمایه سیاسی.....
۲۱۴.....	جامعه آماری سرمایه سیاسی.....
۲۱۴.....	قلمرو جغرافیایی سرمایه سیاسی.....

۲۱۵.....	شیوه نمونه‌گیری سرمایه سیاسی.....
۲۱۵.....	نوع‌شناسی مؤلفه‌های سرمایه سیاسی در ایران.....
۲۱۵.....	ریشه‌های تبلور سرمایه سیاسی در ایران.....
۲۲۰.....	جمع‌بندی.....
۲۲۰.....	الف. توصیفی.....
۲۲۱.....	ب. تحلیلی.....
۲۲۴.....	منابع.....
۲۲۹.....	فصل نهم فهم جامعه‌شناختی مشارکت سیاسی زنان
۲۲۹.....	خلاصه فصل.....
۲۲۹.....	مقدمه.....
۲۳۰.....	بیان مسئله.....
۲۳۲.....	مبانی و رویکردهای نظری پژوهش.....
۲۳۲.....	مشارکت سیاسی.....
۲۳۲.....	تاریخچه مشارکت سیاسی زنان در جهان و ایران.....
۲۳۴.....	مشارکت سیاسی زنان در ایران.....
۲۳۴.....	نظریه مشارکت سیاسی زنان.....
۲۳۴.....	گیدنز.....
۲۳۴.....	سیمن.....
۲۳۵.....	رابرت دال.....
۲۳۵.....	هوفمان.....
۲۳۵.....	پارسونز.....
۲۳۵.....	ماکس وبر.....
۲۳۶.....	ساختار روشی مشارکت سیاسی زنان در ایران.....
۲۳۷.....	روند زمانی پژوهش مشارکت سیاسی زنان.....
۲۳۷.....	جامعه آماری مشارکت سیاسی زنان.....
۲۳۷.....	روش نمونه‌گیری مشارکت سیاسی زنان.....
۲۳۸.....	فرآوانی حجم نمونه مشارکت سیاسی زنان.....
۲۳۸.....	سطح مشارکت سیاسی زنان.....
۲۳۸.....	ریشه‌های مشارکت سیاسی زنان ایران.....
۲۳۹.....	۱. عوامل روانی.....
۲۳۹.....	۲. عوامل فرهنگی.....
۲۳۹.....	۳. عوامل خانوادگی.....

پیشگفتار

ذائقه سیاسی، هر ملتی از پیشینه تاریخی، ادبیات ملی، هنجار و مناسک قومی، شیوهای زیست، فرهنگ اقتصادی آن اثر می‌پذیرد. فهم از سیاست، دانش سیاسی و آگاهی از فرایند و تحولات سیاسی، سرنوشت ملی را تغییر می‌دهد. فرهنگ سیاسی ملت، حاصل انباشت تدریجی تمدن آن جامعه است. جامعه فاقد فرهنگ سیاسی غنی، آینده تمدنی مناسبی نخواهد داشت، یا در دام یک استبداد شاهی گرفتار می‌شود، یا همیشه حاکمان دست‌نشانده را تربیت می‌کند، روزگار خود را در فرهنگ سیاسی رادیکال سلطانی و موروثی سپری می‌کند. از استبداد به رژیم اقتدارگرایی و از دست‌نشانده‌گی به دموکراسی مهندسی و تشریفاتی متوسل می‌شود. حکمرانی وقتی کارایی و عملکرد سیاسی خود را در سطح بین‌الملل و نظام جهانی، رقابت با قدرتمندان، نشان می‌دهد که از ملتش از فرهنگ و مضمون سیاسی خوبی برخوردار باشد، بینش و فهم دقیق از اوضاع احوال پیرامون، کنش‌های سیاسی دنیای اطراف داشته باشد، در جهت تنظیم روابطش، مدبرانه عمل کند، در دام فریب سیاسی نیفتد، بازیچه‌های قدرتمندان جهان در سیاست قرار نگیرد، همیشه مقتدر عمل کند، عزت ملی را در رفتارها، کنش و سازوکار تعامل با رقبای جهانی خود نمایش دهد. نمایش تصویر از جلوه یک نظام و حکمرانی سیاسی، به وضعیت مشارکت سیاسی سرزمین و ذائقه سیاسی آن‌ها برمی‌گردد. دموکراسی نه امری جهان‌شمول، بلکه به تناسب سرزمین الگوهای دموکراسی نیز تمایز می‌یابد، فرهنگ هر نظام اجتماعی، خود توان پرورش دموکراسی بومی دارد، پتانسیل صلح‌خواهی به جای تفرقه‌افکنی، انسانی دوستی به جای استعمار ملل، به فرهنگ درونی جامعه بستگی دارد، هیچ‌وقت جوامع غربی، توان نوسازی جهان به شیوه و سبک سیاق خود را ندارند، دموکراسی غربی، رهاورد دستاورد خودشان است، ملت‌های دیگر از جمله خاورمیانه نیز میانی تشکیل دموکراسی خود را دارند. هنجارهای فرهنگی و اجتماعی جوامع خاورمیانه، نیز سرانجام بسترهای توسعه سیاسی به سبک و سیاق الگوی بومی را در مسیر تدوین و طراحی سیاست‌گذاری حکمرانی پرورش خواهد داد. سرزمین ایران، همواره مهد تمدن، سیاست و فرهنگ در تاریخ بوده است، نه به اندازه یونان و آتن، اما در نوع خود مردمان و اندیشمندانی به خود دیده است که به ارزش‌های سیاسی اهمیت قائل بوده است. ابن‌سینا، خواجه نظام‌الملک مستوفی، نظامی، امیرکبیر، ادبا و شاعران تاریخ ایران‌زمین، درباره ارزش‌های سیاسی ایرانیان از جمله فهم سیاسی، اندیشه سیاسی، اصول حکمرانی، کنشگری فعال در عرصه سیاست و مدنیت، بوده‌اند. ایران مکانی آمیخته با فرهنگ سیاسی و اصول سیاست بوده و همواره آراء مردم، آزاد اندیشیدن، استقلال، مشارکت، دولت و حکمرانان مهم بوده است. ایرانی‌ها از زمان هخامنشیان که کوروش را تجربه کرده‌اند تا رده‌های بعدی هرچه حاکم سیاسی را ناعادلانه یافتند، با اتحاد درون‌گروهی و عدم همیاری با حاکمان مستبد زمینه‌های سقوط آن‌ها را فراهم کرده‌اند. در طول تاریخ حمله موفق اسکندر، اعراب و مغول به دلیل استبداد داخلی حکمان و

ناعدالتی سیاسی، موفق شدند در جامعه نفوذ کنند و نظام سلطانیسم تشکیل دهند، همه این دولت‌ها تا دوران پهلوی، به دلیل تک‌صدایی در نظام سیاسی و فقدان یک الگوی سیاسی در پیوند جامعه-ملت، با بحران و فروپاشی مواجه شدند. در عصر جدید، فهم سیاسی ایرانیان و ارزش سیاسی از عصر مشروطه به‌خوبی نمایان شد، گرچه در این دوره، سیاست در چرخه نخبگان و بازی آن‌ها بوده؛ اما قانون به‌عنوان تنها مکانیسم محدود و مشروط‌کننده نخبگان سیاسی و فرمانروایان در بازی سیاسی قرار گرفت. به‌این‌ترتیب، قانون و مشروطه سرآغاز نوسازی سیاسی در ایران محسوب می‌شود، مشروطه و ورود جامعه ایرانی به عصر پهلوی همراه با فراز و نشیب‌هایی بوده است، استبداد سیاسی، فقدان مشارکت سیاسی، تک‌جنسیتی شدن قدرت و مشارکت، چرخش مدیریت و سیاست در نخبگان قدرت، شکاف سیاسی با طبقات پایین کشاورز، رعیت، کارگر، بازاری، ایرانیان را وادار کرد که برای حضور سیاسی و نشان دادن دانش سیاسی خود، به پایان این حکمرانی تلاش نمایند. انقلاب اسلامی ایران، آغاز نوزایی و نوسازی سیاسی به سبک مدرن است، سبکی که جرعه‌های رفتارهای سیاسی دموکراتیک، آزادانه و برابری سیاسی را در بدنه جامعه نهادینه کرد. بر این اساس، اهمیت یافتن ارزش‌ها، هنجارها و آرمان‌ها و کنش‌هایی سیاسی در زندگی مردم ایران، باعث شده که هموار مردم گرداننده و رکن مهم این سیاست تلقی شوند. مشارکت سیاسی به مفهوم نوین در ایران بعد از انقلاب در سطح مجلس، ریاست جمهوری، شوراها و غیره رنگ‌بیشتری به خود گرفت. ایران، به جامعه هزاره اقوام و گنجینه قومی معروف است، در ابعاد محلی‌تر، به نام طایفه، ساختار ایلی و در سطح کلان به قوم و ملت معروف است. هنجارهای جغرافیایی متناسب با ساختار قومی-ایلی، در امر انتخابات اعم از نمایندگی و ریاست جمهوری، ساختار خرد به‌نظام کلان سیاسی-اجتماعی پیوند می‌زند و به دلیل ساختارهای سنتی و سرمایه دزون‌گروهی، کنش‌های انتخاباتی را سازمان‌دهی و تعیین می‌کند. ایران ۱۳۵۸ با ایران ۱۴۰۰ تفاوت بارزی دارد، مردم به سرنوشت خود بسیار اهمیت قائل‌اند، جامعه از بافت سنتی خارج‌شده و تحولات دنیای بیرون را رصد می‌کنند، ارزش‌های جهانی را درک و به آن اهمیت می‌دهند، دیگر محلی نمی‌اندیشند، به کنشگران برون جغرافیایی، سیاست خارجه و آنچه در برون از مرزها می‌گذرد، توجه شایانی دارند، این حکایت از این دارد که ایرانی‌ها بسیار فرق کرده‌اند و بی‌تفاوتی سیاسی هنوز دچار نشده‌اند. حساسیت است سیاسی دارند، مطالبه‌گری سیاسی به روش مدنی و متمدنانه می‌کنند. سیاست و اندیشه ورزی و ترجیحات سیاسی در ساختار سنتی و جوامع روستایی مثل رودی زنده جریان دارد و آن‌ها به‌مثابه تحلیل کران سیاسی، دقیق و سنجیده تصمیم می‌گیرند، گرچه کنش‌های سیاسی آن‌ها در فضا و میدان اجتماعی سنت، ایل و نظام ساختاری جمع‌گرایی معنا می‌یابد، اما به‌هیچ‌وجه فاقد سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تحلیل نیست. به این‌سان، سیاست و فعالیت سیاسی در ایران در لایه‌های اجتماعی و طبقاتی با ناهمگونی سرمایه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و فرهنگی، همچنان اهمیت دارد. آرا طبقاتی، اقوام و جامعه با ساختار سرمایه‌های فوق، تفاوتی باهم دارند، اما مهم کنش‌های سیاسی آن‌هاست که میدان سیاسی را در ذائقه یا ترجیحات سیاسی به نمایش می‌گذارند. ذائقه سیاسی ایرانیان، به دلیل مسائل اجتماعی، کاهش بیکاری، محرومیت نسبی، اتفاقات جهان سیاسی فرا جغرافیایی و فشارهای بیرونی، همیشه فعال، حساس و نکته‌سنجانه است، مردم تحت هیچ شرایطی از رفتن به‌پای صندوق‌ها امتناع نمی‌کنند و مسائل

ملی و منش سیاسی ایران را همیشه در عرصه جهانی نسبت به سابق، زنده و کوشا نگه می‌دارند. این‌ها نشان می‌دهد که سیاست، اندیشیدن در باب مسائل سیاسی در ذائقه سیاسی ایرانیان جریان دارد؛ اما این ذائقه سیاسی تابع از عوامل و شرایطی است که با ارجاع به نتایج مطالعات پیمایشی مابعد انقلاب تحلیل و تبیین شده است. این کتاب ارزش و فهم سیاسی ایرانیان را در دوران پسا انقلابی (۱۳۵۸ الی ۱۴۰۰) با مراجعه به افکارسنجی‌ها و پیمایش‌های رصد شده از پنداشت ایرانیان تحلیل و بررسی نموده است. افکارسنجی و رصد و پایش پنداشت مردم از کنش سیاسی، دستاورد خوبی از وضعیت فعلی، گذشته و پیش‌بینی رفتار سیاسی از آینده طبقات اجتماعی می‌دهد، از این طریق می‌توان کلیاتی از صورت اجتماعی کنش سیاسی ایرانیان دریافت و الگوی سیاسی از رفتار انتخاباتی-سیاسی آن‌ها را استخراج نمود. بر این اساس، نویسندگان کتاب حاضر تحت عنوان «ذائقه و فهم سیاسی ایرانیان: حکمرانی سیاسی ایران ۱۴۰۰-۱۳۵۷» از پژوهشگران فهم، تشکر و قدردانی می‌کنند که نتایج و دستاوردهای پیمایشی آن‌ها مبنای تحلیل و بررسی بوده و سرانجام به خلق اثر حاضر انجامیده است، امید آن می‌رود که هموار ایرانیان، آینده درخشان، سعادت‌مند، شکوفا داشته و در عرصه سیاست فعال و سازنده باشند. آینده این جامعه به حضور فعال مردم همین سرزمین، فرهنگ و بینش سیاسی آن‌ها نیازمند است.

طاها عشایری

عضو هیئت علمی دانشگاه محقق اردبیلی

www.ketab.ir